

Efter ett längre uppehåll dammar vi nu av vårt nyhetsbrev igen och sammanfattar lite av vårens, sommarens och höstens aktiviteter vid Viltskadecenter. Det blir en salig blandning av färskas inventeringsnyheter och rapporter från kurser och varningsprognoser om stigande kostnader för skador på gröda. Trevlig läsning!

Information och Utbildning

Besiktningsskurser för tamdjur

Under våren och hösten har vi genomfört totalt tre grundkurser i besiktning av tamdjur. Årets kursupplägg var en nysatsning med flera obligatoriska praktiska moment. Förutom att besiktiga döda djur (under medverkan av våra norska kollegor från SNO (Statens Naturoppsyn) fick varje besiktningsman även öva sig i att känna igenom friska kor, får och hästar tillsammans med en veterinär och att sätta upp olika akuta förebyggande åtgärder. Utbildningen avslutades med en hemtentamen i form av ett skriftligt prov.

Aktiva kursdeltagare i färd med att få en tacka med ännu så länge okänd dödsorsak.

2008 har sammanlagt 50 besiktningsmän genomgått den nya besiktningsutbildningen. Rovdjurshandläggare från olika länsstyrelser, forskare från CEFOS och en delegation med viltförvaltare från Estland har också funnits med som aktiva observatörer för att ta del av och studera utbildningen. Det har varit värdefullt för oss att få respons på både innehåll och genomförande av utbildningen och vi diskuterar ständigt hur vi kan göra dem ännu bättre.

Björnspårningskurs

Länsstyrelserna fortsätter sin satsning på att ta fram bra björnspårningsekipage. Skandinaviska Björnprojektet har under flera år bidragit till att detta arbete kan utföras och utvärderas. Genom att låta ekipagen gå på färska spår efter björnar med sändare får vi ett facit på hur ofta varje hund tappar spåret efter en särskild björnindivid eller spårar en annan björn eller annat vilt.

Årets utbildning genomfördes i samarbete Jägareförbundet. Jägareförbundet gör från och med i år en satsning på att få fram extra duktiga eftersöksekipage på björn. Även om länsstyrelsernas användning av björnspårningsekipage i första hand handlar om att spåra björnar för att dokumentera var de har rört sig och Jägareförbundet i första hand vill ha fram ekipage för att göra eftersök och avliva skadade björnar så är överlappet vad gäller utbildning och träning stort. Att samarbeta kring utbildning och träning av hundarna är effektiv användning av resurser, i synnerhet som länsstyrelsens och Jägareförbundets ekipage i flera fall utgörs av samma personer och hundar.

I juni gavs årets första träningstillfälle i Junsele. Hundtränaren Tobias Gustavsson drillade såväl hundförare som hundar i olika former av spårning och spårträning. Under sommaren deltog sedan samtliga ekipage vid minst ett tillfälle hos Skandinaviska björnprojektet för att testa sina färdigheter på spår efter sändarbjörnar. Resultatet av dessa spårningar sammanställs just nu och redovisas i nästa nyhetsbrev.

Besiktningkurs statens vilt i Orsa

I augusti genomfördes den årliga kursen för besiktning av statens vilt i Orsa Grönklitt. Nytt för i år var att kursen genomfördes i de fina lokalerna i "Rovdjurscentrum Designtorg Trä" som ligger i anslutning till Björnparken.

Kursen har flera funktioner:

1. Den är en grundutbildning för nya besiktningsmän.
2. Den är en vidareutbildning av befintliga besiktningsmän.
3. Den är en förberedelse inför björnjaktssäsongen.

Naturvårdsverket och SVA går alltid igenom föreliggande säsongs beslut om skyddsjakt på björn. Vid årets utbildning deltog även handläggare från Jordbruksverket för att informera om och diskutera CITES-intyg. Vid varje kurstillfälle demonstrerar SVA och NRM (Naturhistoriska Riksmuseet) provtagning på en död björn. Nya besiktningsmän ges möjlighet att öva praktiskt på de olika momenten och befintliga besiktningsmän får ett värdefullt tillfälle att upprätthålla sin kompetens genom repetition. Under åren har olika prover varit aktuella för insamling och kursen ger samtliga besiktningsmän möjlighet att ta del av hur de aktuella proverna ska tas.

Arne Söderberg, SVA, demonstrerar provtagning och mätningar på en ung björnhanne.

Stora rovdjur

Stora rovdjur

Vargdödade hundar gäcker DNA-analyser

Lunds Universitet, avdelningen för Zooekologi, har på Viltskadecenters uppdrag undersökt möjligheterna att med hjälp av DNA i saliv avgöra om det är *varg eller hund* som angripit hundar. De skulle även undersöka om det är möjligt att urskilja vilken *vargindivid* som gjort det. DNA har extraherats ur saliv som det angripande djuret lämnat på den skadade eller dödade hunden.

Lunds Universitet har nu meddelat att de *inte* har hittat någon metod för detta. Anledningen är att hund och varg egentligen är samma art och därför har väldigt liknande utseende på DNA. När prover samlas in från angripna hundar samlar man på provskrapan upp DNA från både hund och varg. Eftersom mängden hund-DNA blir så mycket större än mängden varg-DNA är det mycket svårt att hitta varg-DNA i provet. Man behöver således komma fram till ett annat sätt att samla in salivprover på, så att proportionen DNA från det angripande rovdjuret ökar i förhållande till DNA från den angripna hunden.

Besiktningsmännen skickar löpande in DNA-prover till Viltskadecenter som registrerar dem och skickar vidare till Lund för analys i slutet av oktober.

Fåglar och gröda

Arméns helfigurer mot grågäss

Vid det här laget är det ingen nyhet att antalet grågäss har ökat enormt i Sverige under de senaste åren. Konsekvenserna av detta när det gäller skador på odlad gröda runt om i landet uppmärksammas nu allt mer. Grågässen gör framför allt skada på betesmarker och i vallodlingar genom att beta ner grödan till en mycket låg nivå och smutsa ner fälten med sin spillning. Även skador på nysådda fält, sockerbetsodlingar och andra grödor är ett stort problem.

Problemet med grågässen är tudelat. Skador orsakas nämligen dels av fåglar som häckar, dels av fåglar som inte häckar. Eftersom häckande fåglar passar på att byta sina vingpennor när de har ungar, så har man, på en del ställen, lyckats begränsa skadorna genom att sätta upp gässtängsel så att familjerna inte kan ta sig upp på fält som gränsar till de sjöar de häckar i. De flygande gässen har man lyckats hålla undan genom att avsätta fält där fåglarna utfodras i kombination med intensiv skrämning med diverse skrämnelanordningar vid känsliga fält. Skydds jakt och nyårsraketer är det som verkar fungera bäst på grågässen, men i Östergötland har man även kombinerat dessa två åtgärder med att sätta ut helfigurer (typ arméns) gjorda i masonit. Detta är något som borde provas även på andra ställen i landet där skador förekommer.

Kontaktpersoner: Mikael Hake (mikael.hake@ekol.slu.se), Karl-Martin Axelsson (karl-martin.axelsson@e.lst.se).

Arméns helfigurer gjorda i masonit har visat sig vara effektiva för att hålla undan grågäss från känsliga fält. En förutsättning är att man samtidigt skrämmar gässen med någon lämplig metod och att man flyttar runt figurerna ofta så att fåglarna inte vänjer sig vid dem.

Foto: Mikael Hake©.

Fler rapporter om sångsvansskador

Det är inte bara mängden tranor och gäss som har ökat i Sverige under de senaste åren. Även antalet sångsvanar har ökat markant och nu börjar det komma in allt fler rapporter om att även de ställer till med problem i jordbruket. Sångsvanen har, till skillnad från knölsvanen, nämligen en förkärlek för att flyga in i jordbruksområden och söka föda på odlade fält. Det är framför allt höstraps som drabbas av skador genom att fåglarna betar av blasten och trampar ner grödan med sina stora fötter. Under 2008 har vi fått många fler larm om sångsvansskador än tidigare, vilket visar att detta kommer att kunna bli ett större problem i framtiden. Sångsvanar är svåra att skrämma och vi behöver hitta lösningar för att förebygga dessa skador på andra sätt. Ett alternativ är, liksom för de andra arterna som gör skada, att avsätta områden där svanarna får vara ifred, och sedan försöka skrämma dem dit med nyårsraketer och andra skrämmeåtgärder.

Halland lovar att agera mot skador på gröda

Som nämnts i ett tidigare nyhetsbrev har mängden skador som orsakas av framför allt grågäss ökat kraftigt i Hallands län under de senaste åren. Länsstyrelsen har under en lång tidsperiod haft stora svårigheter med att hantera problemen med gässen och väldigt lite har gjorts för att förebygga skadorna. Detta problem diskuterades vid ett möte på länsstyrelsen 14 maj. Deltagare på mötet var länsrådet i Halland, Viltskadecenter, enhetschefer för naturvårds- och lantbruksavdelningarna, biträdande distriktsveterinär samt företrädare för LRF och drabbade markägare. Mötet var mycket konstruktivt och ledde till att länsstyrelsen lovade att avsätta mer resurser till att förebygga de skador som kan tänkas uppstå.

Skadorna är mycket omfattande på vissa ställen, bland annat i norra Halland, där konflikten kompliceras av att många skadade fält ligger inne i naturreservat. Medel till skadeförebyggande verksamhet och ersättning kan då inte tas från viltskadeanslaget utan måste täckas med "andra medel". Eftersom även dessa skador bör förebyggas och ersättas är det viktigt med ett gott samarbete mellan länsstyrelsens viltskadehandläggare och naturvårdshandläggare.

Kontaktpersoner: Mikael Hake (mikael.hake@ekol.slu.se), Martin Broberg (martin.broberg@n.lst.se).

På många ställen i landet har man stora problem med att grågässen betar ner vegetationen i vallodlingar och på betesmarker. Dessutom förorenar de fälten med sin spillning. Här är det en flock gäss som har lämnat talrika visitkort på en betesmark vid Vallda Sandö i norra Halland. Foto: Mikael Hake©.

Prognos: hög kostnad för skador på gröda 2008!

Att väderleksförhållanden kan ställa till med problem i jordbruket är ett välkänt faktum. Väderleken kan bland annat bidra till ökade risker för att man ska få skador på gröda orsakade av tranor och gäss. Under sommaren och hösten 2008 har flera kraftiga regnväder dragit fram över landet. Detta har medfört att det har blivit mycket liggsäd i många jordbruksområden. Fält med liggande säd drar till sig skadegörande fåglar eftersom fåglarna har lättare att landa i liggsäden än i stående gröda. Väl nere på fältet äter fåglarna av såväl den liggande som stående grödan. Regnet har dessutom medfört att skörden har försenats i vissa områden, vilket har gjort att grödan blivit exponerad för fåglarna under en längre tid. Viltskadecenter förväntar sig att kostnaderna för skador orsakade av tranor och gäss kommer att bli höga under 2008.

Länsstyrelsen har möjlighet att ersätta skador på gröda som orsakats av fredade fåglar. En förutsättning är dock att lantbrukaren har försökt förebygga skadorna. Lantbrukare kan kontakta ansvarig viltskadehandläggare på Länsstyrelsen för att få ut en besiktningsman som kommer och värderar skadan så snart den upptäckts. Tjänsten är kostnadsfri. Länsstyrelsen kan även hjälpa till med att finansiera skrämsel och andra förebyggande åtgärder. För mer information om vad man ska göra när du får fågelskador på din gröda – kontakta Viltskadecenter.

Kontaktpersoner: Mikael Hake (mikael.hake@ekol.slu.se), Gunnar Jansson (gunnar.jansson@ekol.slu.se).

Transkadad potatis.

Inventering

Invandrande varg återfunnen

Den varg som vandrat in från Finland/Ryssland och som vid ett flertal tillfällen registrerats i Sverige, senaste i Dalarna 2007, har nu återfunnits i Gävleborgs län. Under länsstyrelsens inventeringsarbete vintern 2007/2008 spårades ett nytt revirmarkerande par i norra delen av Gävleborgs län. DNA prover i form av spillningar och ett hårprov samlades in under spårningar som gjordes i februari och mars. DNA-proverna har nu analyserats av Lunds Universitet, Zoоекologiska avdelningen. Resultatet visade att det var den invandrade hanvarg som redan i december 2006 hittades med hjälp av DNA i Pessinki i Norrbotten och sedan dess har vandrat söderut i Sverige.

Det aktuella reviret är beläget norr om Bollnäs, väster om Ljusnan. Reviret är nyetablerat säsongen 2007/2008. Föryngring kan ha skett i reviret men är ännu inte bekräftat. De flesta föryngringar av varg bekräftas med hjälp av spårning på snö under vintersäsongen oktober - februari.

Den nu aktuella vargen registrerades första gången den 18 december 2006 i Pessinki i Norrbotten, men har därefter med hjälp av DNA och spårningar även registrerats i Sjaunja i Norrbotten, Storuman i Västerbotten samt vid ett par tillfällen i Dalarna 2007 och nu i våras 2008 i Gävleborgs län.

Den invandrande vargen är den första sedan 1990 som upptäcks mitt inne i den svenska vargstammen. I nordligaste Sverige har det under årens lopp registrerats flera invandrare, men ingen av dem har fått kontakt med den fasta stammen i mellersta och södra Sverige. Om den invandrande vargen involveras i den reproducerande delen av den skandinaviska vargstammen innebär det ett välbehövligt genetiskt tillskott. Den skandinaviska stammen bygger i dagsläget på tre individer och en ny invandrad varg från den finskryska stammen skulle bidra till att inavelsnivån sjunker rejält i den skandinaviska stammen.

Sedan vargen först upptäcktes i december 2006 har den vandrat ungefär 90 mil.

Kommande aktiviteter

- 21-22 oktober** Grundutbildning i kvalitetssäkring
- 23 oktober** Grundkurs i Rovdjursforums viltskadedel
- 23 oktober** Premiärvisning av filmen "Leva med hund i vargområden"
- 26 november** Träff med nätverket med boskapsvaktande hundar
- 9 december** Styrelsemöte Viltskadecenter